

Excavació arqueològica al solar de la biblioteca municipal de Sant Vicenç dels Horts

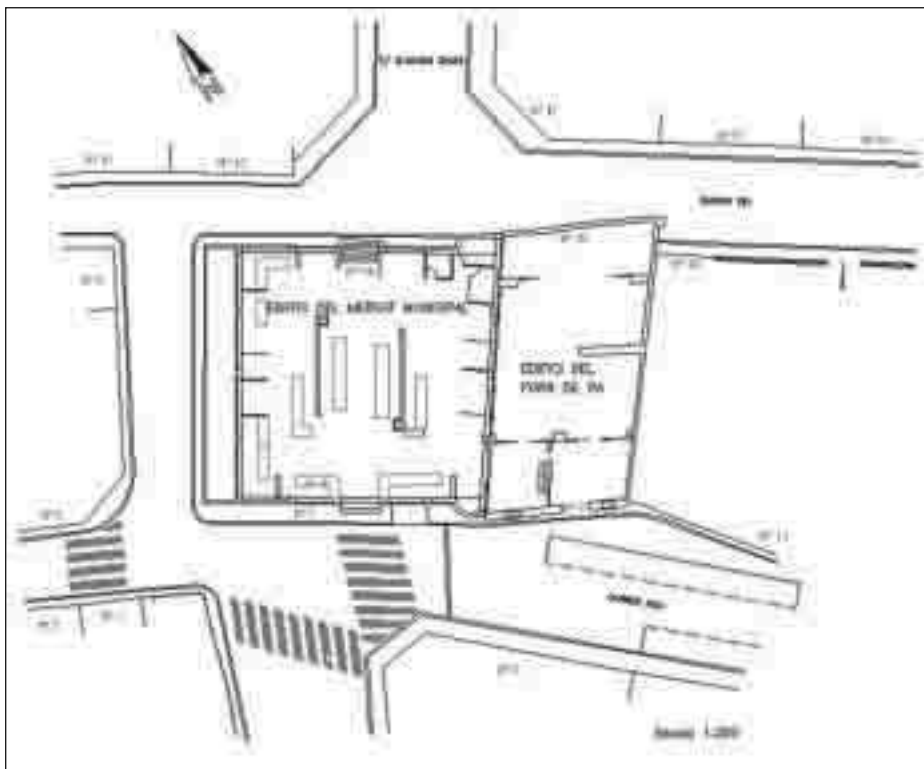
JORDI MORERA CAMPRUBÍ (*Arqueociència SCSL*)

1. SITUACIÓ

La zona objecte d'aquesta intervenció se situà a l'interior del nucli urbà de la població de Sant Vicenç dels Horts (Baix Llobregat), a la zona coneguda com el barri de la Vila Vella. Corresponia a l'espai de la nova biblioteca, que fins al 2006 estigué ocupat per l'antic Mercat municipal, i per un edifici adjacent que, en la darrera fase de la seva utilització, havia funcionat com a fleca, amb habitatge en la part superior. Ambdues construccions quedaven delimitades pel carrer Nou, a ponent, i el carrer del Riu, a sol ixent, i presentaven una planta de tipus rectangular, orientada de forma N-S i amb una superfície de 510 m² aproximadament. La seva situació topogràfica segons el sistema de coordenades Universa Transversa Mercator (UTM) és: X=417457m, Y=4583074m, Z= 20m.

2. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ

La intervenció arqueològica a la zona del mercat municipal i l'edifici adjacent se situà en el marc del projecte de construcció, per part de la Diputació de Barcelona, d'una biblioteca en l'espai ocupat per ambdós edificis. La zona en la qual se situaven aquests edificis es trobava dins de l'àrea d'expectativa arqueològica fixada en el projecte de Catàleg i Pla especial de protecció del patrimoni arquitectònic de Sant Vicenç dels Horts, aprovat per l'Ajuntament en Ple en la sessió ordinària del 30 de gener de 1991. Per aquest motiu, es feia imprescindible preveure una intervenció arqueològica en el marc del projecte de construcció de la nova biblioteca. Així, els criteris i els continguts d'aquesta actuació arqueològica van ser establerts per l'arqueòleg territorial de la Generalitat de Catalunya. Segons aquestes directrius, el projecte preveia un seguit d'actuacions arqueològiques que s'havien de dur a terme abans i durant els treballs d'enderroc dels edificis afectats i de preparació del solar per a la construcció del nou

Figura 1. Planta del mercat i edifici número 9 amb relació als carrers adjacents

equipament. Davant d'aquests condicionants imposats des de l'Àrea de Coneixement i Recerca del Departament de Cultura, la Diputació de Barcelona i l'empresa contractista, Construccions Cots i Claret, es posaren en contacte amb l'empresa Arqueociència Serveis Culturals, per tal que fes la intervenció.

3. TREBALLS FETS

3.1. La campanya de setembre de 2005

Es van fer un total de 27 cales parietals, distribuïdes entre les dues plantes de l'edifici, intentant incidir en tots aquells punts i zones susceptibles d'oferir dades significatives per a l'estudi. 9 de les cales es van fer a l'interior de la planta baixa; 14, al primer pis, i 4 cales es van fer a l'exterior de l'edifici. Aquest estudi va ressaltar una complexa evolució constructiva de l'edifici, amb un esquelet estructural datable entre els segles XVI-XVII però amb fins a 4 reformes posteriors, l'última de les quals ja en ple

segle XX. D'aquestes estructures en destacava dues grans arcades apuntades, i un arc de mig punt de 8 m de llum, que compartimentaven les estances en planta baixa. Totes tres eren fetes amb blocs de pedra ben treballats i escantonats.

Per tal de completar l'estudi historicoarqueològic de l'edifici de la fleca, i aprofundir en la seva interpretació i coneixement sobre l'evolució de la finca al llarg del temps, es va procedir a fer alguns sondejos de prospecció en el subsòl. L'excavació va confirmar la interpretació i cronologia de l'edifici, ja que es documentà una important seqüència estratigràfica compresa entre els segles XVI i XX. D'altra banda, l'estudi va posar de manifest que hi havia materials i estratigrafia romana en el subsòl dels edificis, en una cota que rondava els dos metres de potència. Tot i ser una visió parcial, oferta en un dels sondejos, el subsòl evidenciava estructures d'època imperial romana (un mur i un paviment d'*opus signinum*), i l'estratigrafia d'aquella cronologia semblava superar el metre de potència (Morera, 2005a).

L'edifici del mercat municipal resultava una construcció de planta rectangular, d'uns 305 m² aproximadament. Es trobava a tramuntana de l'illa de cases que romania entre el carrer Nou a ponent, i el carrer del Riu a llevant, i ocupava oficialment els números 1 a 7 del carrer Nou. Es tractava d'una edificació aixecada en un sol moment constructiu—entre el 1928 i el 1929—sobre l'antic edifici conegut com de les Voltes.

3.2. L'enderroc dels edificis

En aquest enderroc es va tenir especial cura en la conservació, i no afectació, de 3 arcs que hi havia a la planta baixa de l'edifici del carrer Nou, 9. Posteriorment, es va fer la documentació, numeració i desmuntatge dels 3 elements arquitectònics, els quals havien de ser preservats segons marcava el projecte d'obra. Si bé aquest tan sols contemplava la conservació d'un dels arcs, el qual s'havia de reproduir mimèticament en una de les parets internes del nou edifici, la intervenció arqueològica feta al setembre de 2005 mostrà que hi havia dos arcs més, fets amb blocs de pedra sorrenca de color roig, perfectament escantonats i en un excel·lent estat de conservació. Aquestes estructures, les quals no es veien a simple vista, quedaven amagades darrere dels arrebossats i tapiats. Un cop coneixedors de la seva existència, el consistori municipal decidí que els dos arcs també es numerarien i desmuntarien manualment.

3.3. Fase moderna (gener-febrer 2006)

Després de la primera fase d'actuació arqueològica, es procedí al rebaix del solar de forma mecànica fins a assolir els primers nivells arqueològicament significatius. En aquest cas, aquests nivells coincidiren amb els últims nivells de circulació dels edificis preexistents a la construcció del mercat (finalitzat el 1929), dels quals se'n localitzaren els fonaments, i de l'edifici adjacent.

Paral·lelament, i com a conseqüència de la celeritat que exigia l'obra, s'inicià l'excavació arqueològica del solar simultàniament als treballs mecànics. Aquesta es perllongà fins a finals de febrer i els treballs se centraren en l'excavació de l'estratigrafia corresponent a l'època moderna. L'espai afectat corresponia a la totalitat del solar, uns 510 m² aproximadament.

Figura 2. Vista del jaciment en el decurs de l'excavació de la fase moderna

L'excavació mostrà que abans de la construcció del mercat municipal, l'any 1928, hi havia 4 parcel·les al solar intervingut, totes amb una orientació O-E amb entrada per l'actual carrer Nou. Aquestes finques corresponien a la casa de l'antic forn, que vam anomenar **casa 1**, i a les cases de sota el mercat que vam anomenar **cases 2, 3 i 4**, correlativament de sud a nord. Tanmateix, aquesta compartimentació de l'espai no es produí fins a mitjan segle XIX. En anterioritat, tan sols hi havia dues cases, **casa A i B**, construïdes entre finals de segle XVI i principis de la centúria següent. La primera devia ocupar la superfície de la casa 1 i la casa 2, mentre que la segona devia correspondre a la casa 4. A l'espai de la casa 3, abans de mitjan segle XIX no hi devia haver habitatge: era un lloc de pati, de pas o de carrer.

En aquest ordre de coses, vam diferenciar cada casa en quatre zones (zones 1, 2, 3 i 4, on la 1 era la situada més a l'oest i la 4, la més a l'est), divisió que es derivava de la compartimentació que hi havia a la casa del carrer Nou, 9, i que a grans trets, se seguia a les cases restants (tenint present que aquesta distribució no fou la primigènia, i que la correlació d'àmbits i àdhuc, la seva funció, varià al llarg del temps).

Al mateix temps, i pel fet que es desconeixia la seqüència estratigràfica antròpica de tot el solar es varen iniciar 4 sondejors a diferents punts per tal que oferissin una primera visió de la potencialitat del subsòl. Els sondejors mostraren que es conservava més d'un metre d'estratigrafia d'època romana en el subsòl (en algun cas fins a 1,30 m), i just a sota de les estructures i estrats d'època moderna. Es van documentar diferents estructures d'època romana. Una d'aquestes fou un lacus els murs del qual conservaven una potència de 80 cm. En un altre sondeig es documentà un nivell amb gran quantitat de fragments amfòrics de grans dimensions (a voltes quasi sencer). Les àmfores corresponien a produccions laietanes, sempre de les formes Pascual i Dressel 2-4, típiques de finals de segle I aC, i durant el primer segle de la nostra era.

3.4. Eliminació i desmuntatge de les estructures modernes

L'excavació arqueològica que s'havia fet havia posat a la llum una gran complexitat de restes arqueològiques, totes corresponents a un període cronològic comprès entre els segles XVI i XX. Tanmateix, els sondejos puntuals fets en el decurs dels treballs evidenciaven que hi havia una gran estratigrafia d'època romana per sota la fase moderna, amb una potència d'entre 1 i 1,30 m. Consegüentment, per continuar l'excavació arqueològica calia desmuntar totes les estructures d'època moderna per tal de poder documentar correctament la seqüència estratigràfica antiga. Tanmateix, a diferència de l'excavació de la fase moderna, en la qual s'intervingué a la totalitat del solar, en aquest cas no s'excavà a tota la superfície. Atès que la previsió d'excavació (extreta dels sondejos previs) era que hi havia una potència arqueològica de 2,5 m, la direcció facultativa de l'obra va considerar que hi havia la possibilitat que hi hagués esllavissades en el tall vertical del perímetre. Així, per motius de seguretat, es decidí que es deixaria un voral sense excavar de 3 m d'amplada a tot el perímetre del solar. D'aquesta manera, la superfície afectada en aquest moment, tenint en compte que l'àrea del soterrani de la casa 3 també restà inutilitzada, era de 250 m² aproximadament.

3.5. Fase romana (març-abril 2006)

Després del desmuntatge manual de les estructures modernes, s'observà que es localitzava un únic estrat per tota la superfície, UE 143. Consistia en un nivell d'argiles de color marró-verd, barrejades amb graveta petita, que tenia una potència de fins a 80 cm. Aquest nivell ja cobria els diferents estrats i estructures d'època romana. Tanmateix, per la ceràmica que es va poder recuperar, corresponia a una cronologia de segona meitat de segle XV o principis de segle XVI. La seva presència segellava i diferenciava dos moments molt ben definits cronològicament: la fase romana de la moderna.

Les restes d'època romana es podien diferenciar, a grans trets, en dues parts: una a migdia i una altra a tramuntana. La diferenciació es feia a partir de l'existència d'estructures, ja que tant a la zona septentrional (el forn ceràmic) com a la meridional (zona dels lacus), s'hi localitzava una gran densitat d'estructures romanes. Tanmateix, a la part central no n'hi havia (o n'hi havia molt poques), i tan sols es documentà una successió contínua d'estrats. Partint de les fases d'ocupació, les restes també es podien diferenciar en dos: d'una banda comptàvem amb un forn romà productor d'àmfores, dels segles I-II dC; i d'altra banda, un segon moment d'ocupació, en els segles III-V dC que venia marcat per la presència d'una instal·lació productora d'oli. Aquesta instal·lació es configuraria a partir d'una premsa i de diversos lacus amb revestiment d'*opus signinum*.

Figura 3. Vista de les estructures romanes de la part septentrional

4. CONCLUSIONS

L'estudi arqueològic provà una continuïtat d'ocupació a la zona que, des dels anys del canvi d'era, es perllongà fins als nostres dies. La intervenció arqueològica va documentar una seqüència estratigràfica de 2,5 m de potència, i una de les conclusions més importants que es va poder extreure fou que, en totes les fases, les restes conservades sobrepassaven els límits de la intervenció.

El primer metre i mig de potència arqueològica consistia en una estratigrafia d'època moderna (segles XVI-XX). Aquí s'observà una primera etapa formativa, de principis del segle XVI. Les restes d'aquest moment estaven molt arrasades i era del tot difícil poder establir uns límits de finques, i una funció clara dels espais. Aquesta fase donà pas a la creació d'un gran casal (casa A) que ocupà el que nosaltres anomenàrem les cases 1, 2 i 3. A més, a la part més septentrional del solar es va identificar una altra casa que anomenàrem casa B. Aquesta finca, amb una cronologia constructiva també del segle XVII, originàriament ocupava bona part de l'actual carreró que comunica el carrer Nou amb el del Riu, i per tant, la continuació de les restes documentades s'haurien de conservar a sota de l'asfalt actual.

Pel que fa a la fase romana del jaciment, corresponent fonamentalment a l'últim metre de la seqüència estratigràfica, és important mencionar que no es va fer l'excava-

ció de la totalitat del solar. Tal com hem exposat, per motius de seguretat la direcció facultativa de l'obra va considerar necessari deixar tot un voral de 3 metres sense excavar. Això va representar que la superfície d'intervenció es reduís quasi a la meitat.

En definitiva, doncs, aquest estudi, a part de la documentació de les restes localitzades, la seva interpretació i valoració en funció de cada context històric, ha posat de relleu que al voltant de la zona d'intervenció hi ha una estratigrafia molt important que com a mínim abastaria els dos mil·lennis de la nostra era. Aquesta estratigrafia, sense cap mena de dubte, conté dades que han d'ajudar en la comprensió d'aquest treball, i han de permetre millorar el coneixement històric de Sant Vicenç dels Horts.

4.1. Horitzó I (segle I dC - mitjan II dC)

Aquest horitzó es caracteritza per la localització del forn ceràmic. Devien ser d'aquest moment el mateix forn (UE 570), els murs perimetrals bastits amb blocs de pedra i argila de lligam (UE 561, 562 i 752), el mur 730, que delimitaria un espai annex, i el lacus 731, una de les estructures actives dins el procés productiu ceràmic. Possiblement també hi correspondrien els paviments *d'opus signinum* 103 i 761, l'empedrat 704 i el mur 758.

De fet, el forn ceràmic tan sols devia ser una part de tot un taller artesà, amb unes dimensions i àmbits que no hem pogut observar totalment, ja que sobrepassen els límits de la intervenció. Tanmateix, sí que hem pogut documentar que el taller es configurà en una zona planera, més o menys aterassada pel riu Llobregat, propera al curs fluvial. Per fer el forn es féu un gran retall en el terreny argilós, el material del qual possiblement ja serví per bastir el forn, la part més important de tot el conjunt artesà. Dins d'aquest retall, es creà una fossa rectangular d'un metre i escaig de potència on s'encastà l'estructura de cocció. L'estructura del forn era feta amb una doble paret de tovots, de 30 cm d'amplada i 10 cm de gruix, els quals s'anaven disposant horitzontalment. Aquests revestien la fossa per tots els seus costats excepte la part de ponent (l'oposada al riu). Allà és on es configurà el *praefurnium* i l'espai per poder donar entrada al combustible. L'excavació arqueològica posà de relleu que el *praefurnium* no era a la part de llevant, zona més propera al riu i on, a priori, es podria pensar que havia de ser.

Pel que s'ha observat, el forn consistia en una estructura rectangular de 4,5 m d'amplada, per una llargada que podria arribar als 6 m, orientat en sentit O-E. L'estructura estava configurada a partir de dos volums constructius relacionats entre si i ubicats de forma sobreposada: la cambra de cocció i la cambra de combustió. El volum superior consistia en la cambra de combustió o laboratori, i era el lloc on se situaven les ceràmiques i material per a la seva cocció. Es va documentar un mínim de 18 m² de superfície, tot i que és possible que pogués arribar als 25 m². La solera era formada per una graella aconseguida a partir d'una gran plataforma de terra premsada i endurida per la calor. Tot un seguit d'orificis de 7-8 cm d'amplada comunicaven amb les cambres inferiors, i era on se situaven els *tubuli*. Aquests orificis estaven disposats en filades de dos en sentit N-S, en un model que es podia haver repetit fins a 9 vegades. L'excavació només va localitzar 5 dobles filades d'orificis. Tota la cambra de foc i el forn en general estava delimitat per un mur perimetral fet amb blocs de pedra de mides diferents, amb una amplada d'entre 65 i 75 cm, el qual es fonamentava en el substrat geològic.

Figura 4. Vista del forn des de la part de llevant

L'altre volum constructiu era definit per la cambra de combustió, el qual consistia en la doble corredor d'1,5 m d'amplada. Aquests corredors s'aconseguen a partir de la successió d'arcades (possiblement amb un màxim de 9) que per una banda descansaven en les parets laterals del forn i per la part central, en un mur que vertebrava la part inferior, la *spina*. Estava disposada seguint el sentit de l'eix principal del forn, i separava les dues cambres de foc. És en aquests arcs paral·lels on descansava la graella i presentaven una alçada màxima d'1,5 m. En l'espai entre les arcades se situava la doble filada d'orificis que comunicaven amb el laboratori. La solera de les galeries era feta amb la mateixa argila del terreny, la qual havia quedat fortament endurida per la calor.

El forn documentat a Sant Vicenç dels Horts correspondria a la tipologia II/c o II/d de Cuomo di Caprio (recollit a Beltran, 1990). El fet de no haver pogut documentar el *prae-furnium* fa que no puguem valorar si es tractava d'una entrada simple o doblada del conducte de foc. Per les dades que tenim, podria haver fet entre 150 i 200 àmfores per fornada, tenint en compte que el diàmetre màxim de cada una és de 35 cm. En cas que es disposessin dos pisos de contenidors el resultat final es doblaria. Per tant, en cada fornada es devien fer contenidors per emmagatzemar un mínim d'entre 3.300 litres per la forma Pascual I, i 3.900 per la forma Dressel 2-4.

Aquest forn s'ha d'assimilar amb el que historiogràficament s'ha anomenat de Can Reverter, en referència a l'excavació feta a Sant Vicenç dels Horts els anys 1984 i 1995 en un lloc anomenat així (Molist, 1988; Lledó, Barreda, 2004). En aquelles interven-

cions ja es va plantejar la possibilitat que hi hagués un forn terrisser al municipi. Si bé en aquelles actuacions no es va localitzar (però sí, gran quantitat de material amfòric), es van identificar tot un seguit d'estructures de producció i emmagatzematge (lacus, sitges, fons de cubetes de dolis...), que es vinculaven al taller ceràmic. Tanmateix, volem advertir que és molt probable que al mateix municipi es localitzin altres forns ceràmics amb una producció centrada en les àmfores. Aquesta afirmació es basa en el recull de segells amfòrics que al llarg dels anys s'han documentat al municipi (sobretot de la mateixa excavació de Can Reverter, i de les obres de Can Peral). D'aquests destacaven les marques THEOP, PH, AF, F, P, R, N, PR acompanyada de A, PR acompanyada de IR, i VT acompanyada de DH. Si bé algunes han quedat perfectament testimoniades en el forn de l'antic mercat (THEOP, F, P...), d'altres no en tenim cap exemplar (PH, AF, VT,...). Creiem que si només hi havia el forn que nosaltres hem localitzat hauríem d'haver trobat totes les marques documentades al llarg dels anys, ni que fos de forma residual en estrats i nivells més tardans. Aquest fet ens suggereix la possibilitat que fossin marques originàries d'algun altre forn.

De fet, el forn del mercat tan sols devia ser una part de tot un taller artesà, amb unes dimensions i àmbits que no hem pogut observar totalment, ja que sobrepassen els límits de la intervenció. La situació del forn és la pròpia que correspon als models d'ocupació d'aquest tipus d'estructures en època romana, tant des d'un punt de vista micro com macroterritorial. Dins d'aquest marc, els tallers se situen en llocs densament poblats, però en l'espai rural i propers a la ciutat. En el cas de Sant Vicenç és òbvia aquesta dualitat, ja que la seva posició li permet obtenir les matèries primeres molt fàcilment (argila, aigua, llenya), i a més, estar a una relativa proximitat d'una via fluvial (el riu Llobregat) i de la ciutat de Barcino.

Horitzó Ia (10 aC – 30/40 dC). D'aquesta fase tan sols coneixem el forn ceràmic, ja que no s'ha pogut documentar cap més estructura annexa. Cal pensar que aquestes, imprescindibles per al funcionament del taller, es devien trobar al voltant del taller, però possiblement estaven bastides amb materials periples (pals de fusta, encanyissats, brançatges...). L'abocador i el tester del forn es devien situar a la part de llevant d'aquest, en el qual es devia aprofitar per reomplir un rebaix de terreny, segurament fet per extreure argiles. Pels materials recuperats de l'abocador, el forn devia tenir una producció quasi exclusiva d'àmfores Pascual I, tot i que en un percentatge molt menor (entorn del 5 %) també es feren àmfores Dressel 2-4, materials constructius (maons, ímbrexs i tègules), i ceràmiques comunes (bols, cassoles, gerres, olles...)

L'inici d'aquesta fase la situem a l'entorn del canvi d'era. Per alguns autors, el desenvolupament dels tallers ceràmics a la zona catalana seria desigual i diacrònic dependent del lloc (Revilla, 1998). Així, si bé a la zona costera entre Empòrion i Baetulo, l'inici de les *figlinae* se situa en el període republicà (50-40 dC), els tallers de la zona del Baix Llobregat semblen desenvolupar-se a partir de la plena implantació de Barcino en el territori, a partir del període postaugustal i en els anys al voltant del canvi d'era.

Pel que fa als materials ceràmics comptem amb la quasi absència dels materials típics d'època republicana, com podrien ser les ceràmiques campanianes o les àmfores itàliques. Pel que fa als materials típicament augustals, el registre és també bastant exigü ja que només es recuperaren 4 fragments de ceràmica itàlica (de les quals dues vores de les formes Conspect 21.2 i Conspect. 12, amb una cronologia d'entre el 15 aC al 20 dC). D'altra banda, l'anàlisi del material amfòric també és força significatiu en

aquest sentit. Destaca la preeminència de la forma Pascual I. Però a l'hora d'establir la cronologia del forn cal destacar la presència de la forma Dressel 2-4, i la total absència de les formes típiques de segona meitat de segle I aC, com són les formes Laietana I, o imitació de Dressel I. Segons s'ha pogut saber per l'estudi de diferents forns ceràmics, la forma Dressel 2-4 es comença a produir a partir de l'últim decenni de segle I aC a la zona de la costa, sempre amb percentatges molt minoritaris respecte de la Pascual I, moment en què coincideix amb la desaparició de les formes anteriors (sobretot la Laietana I). Tanmateix, sembla que en alguns tallers de la zona prelitoral, la producció de Dressel 2-4 s'inicià a finals del període augustal (Carbonell, Folch, 1998).

Ara bé, aquest inici de la producció d'àmfores Dressel 2-4 no va significar l'abandonament de la forma Pascual I, sinó al contrari. Sembla que durant almenys el primer quart de segle I dC, les primeres encara es van mantenir a uns nivells molt ínfims respecte de les Pascual I. Al jaciment del mercat de Sant Vicenç dels Horts, tots els estrats corresponents a la primera fase del taller presenten uns percentatges de Pascual I no inferiors al 93 % respecte del total de les àmfores, la qual cosa permet situar aquest horitzó en la forquilla cronològica d'entre el 15-10 aC i el 20-30 dC.

Per tant, per la conjunció d'aquests factors, i tenint present que no han estat excavats molts dels estrats associats i formatius, es proposa una datació de construcció del forn d'entorn el canvi d'era, i el període de funcionament d'aquesta fase estaria en el marc del primer quart de segle I dC, amb un topall dels anys 30-35 dC a tot estirar.

Horitzó Ib (20-30 dC / finals segle I dC). Aquesta fase la marca l'amortització del tester del moment anterior. La documentació del mur 730, paral·lel a un dels murs perimetrals del forn, i del lacus 731, mostren que a la zona meridional del forn s'hi disposà una estança annexa, vinculada al taller artesà, amb un paper important en el procés productiu ceràmic. La localització de diferents paviments i nivells de circulació (UE 737 i 753) mostra que efectivament es regularitzà l'espai i ja no actuà més com a lloc d'abocador.

S'ha de destacar que en aquesta fase les habitacions annexes i dependències del forn passen a ser estructures d'obra, clarament delimitades i definides, i els llocs de producció i obradors també estan curosament preparats. L'extensió de les estances només s'ha pogut confirmar amb el mur i lacus abans mencionats, tanmateix, és molt probable que s'estenguin a la resta del solar, per sota els nivells dels diferents *opus signinum*, i del voral no excavat.

Horitzó Ic (primer terç segle II dC). Correspondria a l'última fase d'utilització del forn i segurament la d'abandonament. D'aquest període es documentaren diferents nivells, amb una gran quantitat d'àmfores, que permeten pensar que l'abocador es traslladà una altra vegada respecte de la fase anterior, passant a ser ben bé a tocar del forn per la part septentrional. Estructuralment, però, no sembla que hi hagi canvis respecte del període anterior, i tant el lacus 731, com les dependències que formava el mur 730 devien continuar en ús. Devia coincidir amb l'abandonament definitiu del taller ceràmic, i es proposa l'amortització en el segon quart de segle II dC. En aquest sentit és significativa la documentació de la sitja 711, la qual tallava tota l'estratigrafia associada al forn, i estava reblerta d'àmfora majoritàriament, i fins i tot alguna de sencera. Pels materials del farciment, podem considerar una cronologia centrada en la primera meitat de segle II dC. Però no només això, en la majoria d'estrats d'amortització, de cobriment, o

relacionats amb els últims estadis de funcionament del forn, els materials ceràmics més significatius corresponien a sigil·lades sudgàl·liques tardanes (formes Drag. 27c i 37b), i sobretot a produccions africanes en la variant A (formes Hayes 131 i Hayes 196), i en els atuells de cuina (cassoles Ostia II, 306, i plats-tapadora Ostia I, 301 i Ostia II, 302), les quals s'engloben en un context de segon quart de segle II dC (agafant la part més tardana del ventall cronològic que proporcionen). En aquests nivells hi havia una majoria molt qualificada d'àmfores Dressel 2-4 per sobre de les Pascual I.

La cronologia que proposem per a l'abandonament i el desús del taller ceràmic no és gens inusual, i de fet, ja ha estat documentat i proposat a altres tallers. Així, si bé hi ha un abandonament important de *figlinae* en el tercer quart de segle I dC (jaciment del Collet de Sant Antoni de Calonge, taller de Fenals, jaciment de Can Feu...), molts tallers perduren almenys fins al primer terç de segle II dC (López, Martín, 2007).

La producció ceràmica del taller. El taller de l'antic mercat de Sant Vicenç dels Horts no només va produir àmfores (en les seves formes Pascual I i Dressel 2-4), sinó que també produí material constructiu (*lateres*, tègules i ímbrexs), ceràmiques comunes (bols, gerres de vora exvasada, plats, cassoles i olles), i materials de la vida quotidiana com serien els pondus. Val a dir, però, que el seu nombre és molt inferior amb relació a les àmfores. Aquesta producció és la prototípica de la gran majoria de tallers i forns documentats a Catalunya, els quals sovint afegeixen una petita producció de dolis.

Centrant-nos en el cas de les àmfores, les pastes identificades en les produccions esmentades permeten distingir bàsicament tres grups: pasta groga o beix amb desgreixant de quars de mida variable, pasta ataronjada i pasta bicolor (interior rogenc i exterior beix). A part d'aquests tres grups, es poden atestar de forma notòria materials que presentaven defectes de cocció (per excés de temps o temperatura, esquerdes, rebuig de forn...), que es manifestaven en pastes de color verdós, gris, exteriors fumats, etc.

Pel que fa a les àmfores, és interessant observar que les Pascual I es trobaven fetes majoritàriament en un 88 % en pasta beix o groga, seguides des del punt de vista numèric per un 7 % en pasta taronja (exterior de la peça també taronja) i un 5 % en pastes bicolor (exterior groc o beix i pastes taronja o rosades). Mentre que les àmfores Dressel 2-4 es trobarien amb un 72 % fabricades en pasta i superfície taronja, i només un 27 % en pasta beix i 1 % en pasta bicolor. Observem, doncs, un canvi important de percentatges en les pastes segons la distribució formal d'aquestes. A partir de les dades analitzades podem atribuir aquest fet a una voluntat d'associar o diferenciar un tipus d'àmfora no només per la seva forma sinó també pel seu aspecte exterior. Hem de tenir en compte que les pastes bicolor (exterior beix i pasta taronja) es troben en percentatges molt petits tant en àmfores Dressel 2-4 com en Pascual I.

Al jaciment del Mercat de Sant Vicenç dels Horts, no només hi ha una correlació molt clara entre envàs i coloració de la pasta, sinó que la relació contenidor - cronologia també és molt evident. De la seqüència estratigràfica associada al forn excavada al jaciment, es poden distingir dos grans grups. El primer grup d'estrats correspondrien a tota una sèrie de nivells, amb una cronologia centrada en el primer quart de segle I dC, els quals majoritàriament s'excavaren a la part central, aquella identificada com el tester del forn en la seva primera etapa. Dels estrats d'abocament i de cendres prop del 98 % de fragments serien de la forma Pascual I.

D'altra banda, un segon grup d'estrats, amb una cronologia proposada de finals de segle I i primer quart de segle II dC, mantienien un percentatge de Dressel 2-4 d'entorn del 90 %. Per tant, és evident que s'invertí la producció que se centrà ara en una forma que a principis de la centúria anterior era clarament minoritària i fins a cert punt excepcional. Malauradament, no s'han pogut excavar ni documentar estrats propis del segle I dC, els quals ens podrien donar una idea de l'evolució de la producció i dels percentatges de cada forma al llarg de la centúria.

Les marques d'àmfores. De la intervenció feta es va poder recuperar un total de 128 marques en pivots d'àmfores. D'aquestes, 114 eren marques que es podien llegir, 11 eren marques incompletes o intel·ligibles, i dues eren unes cartel·les en blanc. Dins d'aquest conjunt es pot distingir un mínim de 18 segells diferents: ALBA, CA, ENT, F (24 exemples), FE, HA, HC, LEAN, N, O, P (27 exemples), PLOC, PRI, PYR, SENESENEI, SYN-SYNE (20 exemples), THEOP i II-III (tot i ser complicat el seu desenvolupament, semblen correspondre's a *cognomina* de personatges). D'aquestes, P, PRI (en una de les dues versions), F (en la versió més estilitzada sobre cartel·la rectangular) i II-III, presenten una cronologia de primer terç de segle I dC a partir del registre estratigràfic. En quasi tots els casos es localitzaven en àmfores Pascual I on la pasta i la superfície presenten una tonalitat beix. Tanmateix, la resta es recuperaren de nivells que foren datats de finals de segle I dC o primer terç de segle II dC a partir del registre material. Quasi sempre les marques es trobaven en fragments de pasta i superfície de tonalitat vermellosa, segurament Dressel 2-4.

La datació de les marques més antigues es féu a partir dels mateixos materials, de les relacions estratigràfiques i del paral·lisme entre les pròpies dades en relació amb altres tallers. La datació de les marques més tardanes es féu bàsicament a partir del registre material (sudgal·liques Hermet 25, Drag 27c, 29b..., africanes de cuina Hayes 23A, 196...). On això no succeí, les relacions físiques entre els estrats permetia atorgar la mateixa cronologia. I ja com a últim element, tenim els paral·lels epigràfics de les marques, com seria el cas de THEOP, ben datada en l'excavació de la Vila Vella cap a l'últim decenni del segle I dC (López, 2003); D'altra banda tenim un *cippus* amb inscripció localitzat al Castell de Castelldefels en què se'ns parla del llibert Caius Trocina Syncedemus i de la seva esposa Valeria Haline, als quals podem atribuir les marques SYN-SYNE i potser HA. Segons els autors de la troballa del *cippus*, i a partir de les relacions clientelars que la família *Trocina* tenia amb L. Licini Secundus, es proposa una cronologia de la primera meitat de segle II dC per a la inscripció. (López, Estany, Lacuesta, 2005).

No obstant això, cal mencionar que també n'hi ha paral·lels en alguns derelictes. El cas més exemplificador seria la marca SYN, localitzada en el derelict de la Giraglia, amb una cronologia entorn de l'any 20 dC, però també a Chretienne H. O el cas de la marca THEOP, de la qual, si es desenvolupa com THEOPhilus i s'assimila a IULI THEOPHIL, trobaríem paral·lels ben datats a l'entorn del canvi d'era al derelict de Cap de Volt. No estem en disposició de solucionar aquesta dicotomia cronològica ja que els arguments serien vàlids per als dos casos. A tall d'hipòtesi es podria plantejar una perduració molt més àmplia de les marques, que englobés diferents generacions.

4.2. Horitzó II (finals segle II – segle IV dC)

Corresponen a aquest moment els murs 723 i 740 que delimitaven l'*opus signinum* 682, el paviment d'*opus signinum* 144, i el mur 706 que recolzava al 740 per la part posterior. També devia formar part d'aquest horitzó el mur 730, el qual bastia una de les dependències del forn. En aquest moment és reaprofitat també com una de les parets d'una habitació, conjuntament al mur 729, el qual es bastí de nou i es disposà ortogonalment a l'anterior. El mur 730 fou l'únic que s'aprofità de la fase del taller ceràmic, ja que tota la resta d'estructures i nivells de circulació quedaren amortitzats amb les estructures d'aquesta fase. En aquest cas, la reparació i el remuntatge es van fer amb morter de calç.

Per les estructures que se'ns conservaven d'aquesta fase, comptem amb 4 grans espais o habitacions. L'estança principal devia correspondre a la que defineixen els murs 723 i 740, i està pavimentada per l'*opus signinum* 682. Aquest era un gran espai diàfan, el qual podria arribar fins als 10 m d'amplada. L'habitació de tramuntana estava delimitada pels murs 723, i els 729 i 730, i presentava unes mesures de 4,3 m d'amplada i un mínim de 6 m de llargada. A la part de ponent de l'estança principal, es podia deduir l'existència d'una tercera estança. La presència d'un mur adossat al 740 fent funcions de banquetta indicaria un ús continuat de l'espai. Finalment, podem pensar que la zona del paviment d'*opus signinum* 144 esdevingué una quarta dependència, a tenor de les diferents cotes que presenta respecte de les restants. Tanmateix, aquesta estança seria la més mal coneguda, ja que quedaria del tot inconnexa respecte de les restants.

És difícil atribuir una funció específica a aquests espais. L'anàlisi de les mostres recollides del paviment 682 va donar negatiu pel que fa a l'elaboració de vi i d'oli. Per tant podria tenir una dedicació cerealística, tèxtil o d'una altra consideració. De totes maneres, és òbvia la seva vinculació en el procés productiu en el marc de l'organització d'un centre productor

L'inici d'aquest horitzó l'hem de situar a finals del segle II o ja en la centúria següent a partir dels materials ceràmics recuperats (sigil·lades africanes A formes Hayes 14, 15, 16, 26, i de cuina Hayes 182 i 196, cassoles 23B, 193 i 197, o plats de les formes Hayes 181 o Ostia, I, 261). Tenint en compte que el taller ceràmic s'abandonà al tercer quart del segle II dC, i el conjunt material exposat, creiem que les estructures d'aquesta fase es bastiren a finals del segle II, i molt possiblement durant el segle III dC.

4.3. Horitzó III (segles IV-V dC)

Corresponen a aquesta fase, pel que fa a la part septentrional del jaciment, els murs 476, 481, 492, 547 i 553, el pilar 560, el paviment d'*opus signinum* 477, el lacus 493 i la canalera 482 que uneix aquests dos últims. A la part central devien continuar funcionant els murs 729 i 730, els quals delimitaven un àmbit amb un paviment de terra batuda (UE 685). Aquest ferm és possible que ja s'hi disposés en un moment anterior, fet que no ha pogut ser confirmat. La localització del paviment d'*opus signinum* (en molt mal estat de conservació, ja que se'n documentà menys d'un metre quadrat de superfície), també pot indicar que en algun moment es va impermeabilitzar la zona, o que al seu interior hi havia un petit lacus. Com diem, la mala conservació del sòl d'ocupació no permet aprofundir en el particular. De totes maneres, aquest espai continuava delimitant-se a partir d'una habitació diferenciada de les restants.

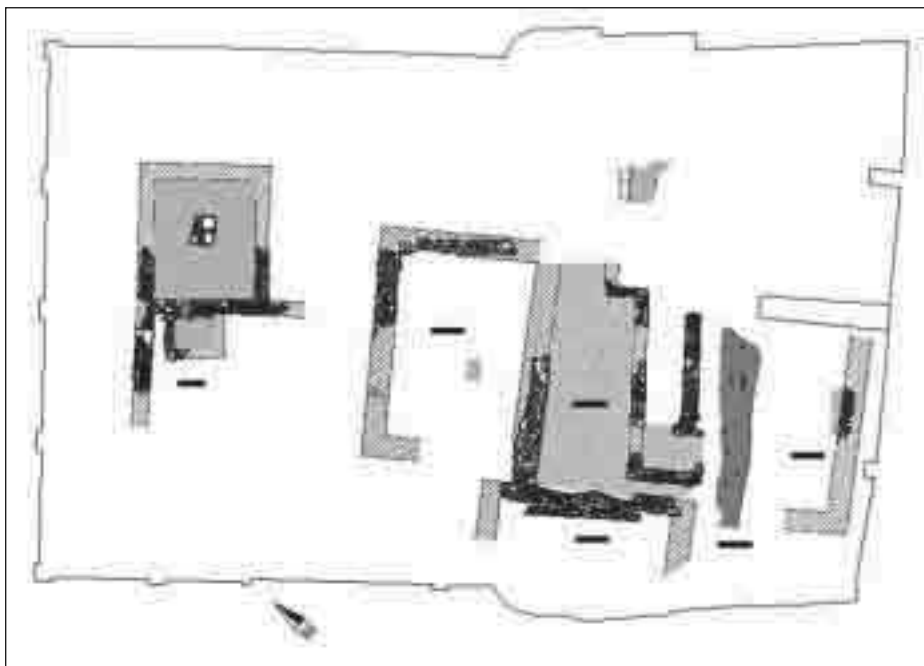

Figura 5. Planta amb les estructures documentades d'aquest horitzó, amb les hipòtesis de continuïtat

Pel que fa a la zona més meridional del jaciment, es van documentar algunes reformes. El paviment 682 és retallat per la construcció de la canalera 719, que discorria en sentit W-E, amb un pendent continu cap al riu. Aquesta canalera hauria fet dividir l'espai diàfan de l'etapa anterior en dues grans habitacions, una meridional i l'altra septentrional. La primera no es va poder documentar. Pel que fa a l'altra estança just a sobre el ferm es van construir tot un seguit de petits murs (UE 606, 671, 676 i 680) que encara compartimentaren més l'espai precedent. Això motivà la fragmentació d'aquell espai. Aquesta nova gran estança quedava delimitada, doncs, entre el mur 723 i el muret 680, la qual cosa conformava una amplada de 5,1 m. L'habitació de ponent, documentada a partir de la banquetta 706, devia continuar actuant com a tal. Pel que fa als paviments d'*opus signinum* 27 i 144, és molt probable que continuessin funcionant en aquests segles.

Totes aquestes reformes en la part meridional del jaciment ens indiquen un canvi en les funcions dels diferents espais, a part d'una relativa reorganització d'aquests. Ara bé, també indiquen la continuïtat d'ocupació, ja que no s'amortitzen les estructures sinó que s'aprofiten per als nous usos.

El marc cronològic establert per aquest horitzó és de segona meitat de segle IV i principis de segle V dC. Ara bé, en aquest sentit hem de mencionar que l'estratigrafia d'aquest període és molt exigua, a banda d'estar molt fragmentada i alterada per les construccions posteriors. Als nivells que cobrien les estructures de la part meridional es

van recollir algunes ceràmiques pròpies del segle IV, però sobretot un conjunt de monedes les quals s'havien encunyat a mitjan segle IV dC o en l'últim quart d'aquest segle: una GLOR IEXERC ITUS (330-348 dC), una SPESREI PUBLICAE (355-361 dC), i dues REPARATIO REIPUB (383-387 dC). Donada la pervivència d'aquest tipus de monedes, es pot proposar una data entorn a la primera meitat de segle V dC per a l'amortització d'aquells espais. Pel que fa a les estructures de la premsa, en els nivells de fonamentació es va recuperar alguna ceràmica africana del tipus D, com també algun plat de DSP en la forma Rigoir 2. Per tant, es pot definir una cronologia de l'últim terç de segle IV dC, com a període de bastiment d'aquestes estructures.

La producció d'oli. Les restes documentades corresponents a aquesta fase devien formar part d'un centre productor, ara sí possiblement vinculat a una *vil·la* rural. En aquest moment podem assegurar que es dedicava a l'elaboració d'oli (almenys parcialment, ja que la gran majoria de vil·les tenen una gran diversificació en la seva producció). Efectivament, es configurà una habitació (UE 476, 481, 492) pavimentada amb *opus signinum* (UE 477), on vam documentar la base d'una premsa (UE 560). Aquesta estança comunicava, a través d'una canal ceràmica (UE 482) amb un lacus situat a la part posterior d'una de les estructures (UE 493). En la primera estança, el paviment presentava un pendent continu en tota la superfície en direcció a la canal ceràmica. Per tant, semblava evident que a la primera estança s'hi feia una activitat que produïa un líquid el qual s'emmagatzemava al dipòsit de la segona estança.

Per les anàlisis de les mostres recollides, es va poder determinar que en la canal ceràmica hi havia restes d'àcids grassos, el que indicava que per aquella canal havia circulat oli. Conseqüentment es podia deduir que l'estança del paviment d'*opus signinum* corresponia a la zona de premsatge del producte, el qual es devia recollir a l'habitació annexa.

La premsa corresponia a una versió de l'anomenada "premsa catoniana", o de "palanca". Les parts documentades són les del subsòl de la maquinària de la premsa: la base i el dipòsit de recollida del líquid. Com que no s'han documentat els encaixos dels *arbores*, cal pensar que el *prelum* podria haver estat encastat en un forat a la paret. Així, el pilar documentat devia ser una base de la maquinària, la qual es devia accionar, mitjançant un sistema de politges, amb un torn manual desplaçat de la vertical on reposa el contrapès. Aquest tipus de premses també s'han documentat a altres zones del territori català com Vinebre a la Ribera d'Ebre (Prevosti, Genera, 1998), a Corbins, al Segrià (Marí, Mascort, 1988) o a la plaça del Rei de Barcelona (Beltran de Heredia, 2001).

Aquesta producció oleica s'ha de posar amb relació al conjunt del territori català, on sembla que hi ha efectivament una producció important d'aquest producte en els segles IV i V dC (Casas *et alii*, 1995). De totes maneres, a diferència de la producció de vi de la primera meitat de segle I dC, que sembla que monopolitzà el camp prelitoral català, la producció d'oli no esdevé un monocultiu durant el baiximperi.

4.4. Horitzó IV (segles V - XI dC)

Correspon al període d'abandonament del jaciment. Durant aquests anys, la zona del mercat de Sant Vicenç dels Horts no va estar ocupada. Contràriament, s'aprofità per espoliar algunes de les estructures de l'antiga vil·la, tal com s'ha pogut constatar amb els murs 723 i 740, els quals van ser desmuntats fins a nivell de fonamentació. Val a dir

que l'abandonament no va venir precedit d'una destrucció o d'un conflicte violent, ja que no es van documentar nivells de destrucció ni testimonis d'incendis.

4.5. Horitzó V (segles XI – finals XV)

Si bé la cronologia que proposem per a aquest horitzó devia començar al segle XI, creiem que l'ocupació important s'esdevingué a partir del segle XIII, moment del qual són la majoria de les ceràmiques i materials recuperats (bàsicament vidriades en verd i manganès).

Els elements documentats consistien en un pou localitzat a la part central (UE 664), un fons de sitja (UE 654) i una gran fossa que discorria en sentit N-S (UE 690). D'altra banda, també es van localitzar restes d'estrats no vinculats a cap estructura concreta (UE 480, 486, 488, 489, i 727). Totes les estructures van quedar reblertes per un potent estrat de fins a un metre de potència, que segellava aquesta fase i les precedents romanes. Consistia en un nivell molt homogeni format per argiles barrejades amb grava petita, amb una datació de finals de segle XV o principis de segle XVI.

4.6. Horitzó VI (segle XVI)

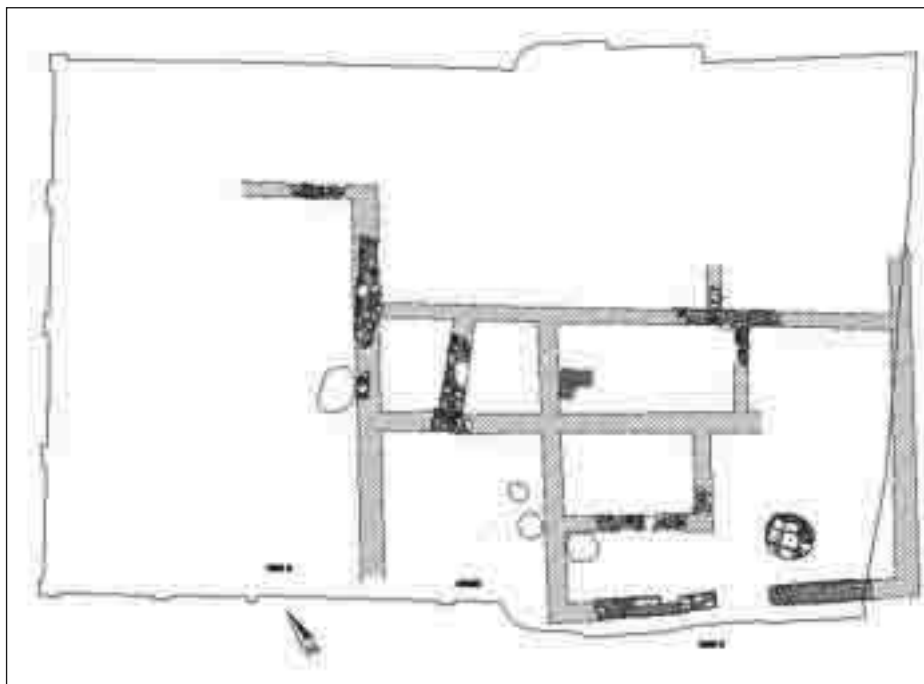
A principis del segle XVI es produí la primera gran urbanització moderna d'aquesta zona de Sant Vicenç dels Horts. L'excavació va mostrar traces d'una retícula de murs i estructures, fets amb blocs de pedra tipus còdols lligats amb fang, els quals en algun cas es lligaven perpendicularment. Evidentment, la majoria de parets quedaven tallades per les cases construïdes en èpoques posteriors. Formaven part d'aquest horitzó les estructures MR-01, UE 311, 313, 374, i 647, localitzades a la que anomenarem casa 1; UE 277 i 622, a la casa 2; i finalment els murs 613 i 653 a la casa 3.

També d'aquest moment són 5 sitges, o cubetes d'emmagatzematge, localitzades al jaciment. Són les UE 352 a la casa 1, les sitges 281, 319 i 328 a la casa 2, i la sitja 310 de la casa 3. Associats a aquestes estructures i sitges es van documentar tota una sèrie de nivells, que devien ser els paviments i nivells d'ús d'aquesta fase. La majoria eren fermes de terra batuda fets amb argiles vermelloses, que es disposaven a sobre del nivell preexistent. Per les estructures localitzades hi podria haver hagut un mínim de 3 cases. No creiem amb una construcció unitària d'aquest conjunt, ja que no es mantenen les mateixes amplades de llum ni gruixos en les parets.

4.7. Horitzó VII (finals segle XVI – mitjan segle XVIII)

Aquesta fase comporta l'amortització de totes les cases i estructures anteriors. Al seu lloc, i en un moment que cal situar a finals de segle XVI o principis del XVII, es configurà una gran casa pairal, la casa A. D'aquest casal en documentarem 265 m² en planta, però la seva superfície era molt més gran. A la part de tramuntana del jaciment es construí una segona casa, segurament pocs anys després de la primera, de la qual no coneixem els límits. De totes maneres, sembla que devia tenir una gran porta d'entrada per la part de migdia, a diferència del casal, amb l'entrada per ponent, i que ja des d'un bon principi, es devia construir una habitació soterrània de grans dimensions.

Figura 6. Planta de les estructures d'aquesta fase amb les hipòtesis de continuïtat

La casa pairal. Devien formar part de la planta baixa de l'edifici les arcades UE 54, 167, 314, 315, 316, 321, 322, 323, 618 i 638; i les estructures MR-01, 168, 182, 264, 276, 302, 312, 317, 318, 324, 344 i 639. Pel que fa a la planta primera en formaven part els murs MR-12, 13, 15, 17 i 18. També s'ha observat que fins a 5 sitges funcionen en aquest moment (UE 234, 341, 352, 624 i 626) i que es va fer una fresquera en el terreny (UE 655). La característica més destacada d'aquest casal era que en planta baixa estava articulat per tot un seguit d'arcades que marcaven l'esquelet de l'edifici. Aquest conjunt d'arcades no només subdividien l'espai a la planta baixa sinó que també feien funcions de càrrega dels pisos superiors. Les arcades es disposaven de tal manera que marcaven unes grans habitacions rectangulars que igualment podien estar subdividides. Aquesta orientació possibilitava que es diferenciessin tres espais: una nau central, una d'annexa i finalment un tercer sector entre les dues cases d'aquest moment, que no devia tenir ocupació en planta baixa.

La nau central estava configurada a partir de 3 habitacions rectangulars de les quals la del mig estava compartimentada per la meitat. Cada habitació rectangular tenia unes mesures de 9,75 m de llargada per 4,75 m d'amplada. Aquest cos devia ser el més important del casal, no només per les dimensions, molt majors que els cossos annexos, sinó perquè presentava les entrades principals de tot l'edifici. Per la banda de ponent, hi havia l'entrada principal pedestre del casal (OC-12 segons la nomenclatura de l'estudi

de paraments), el qual donava accés a un gran vestíbul. Des d'aquí es podia anar a la resta d'habitacions de l'edifici. Per la part de llevant, la presència de l'arcada UE 316 (de 8 m de llum), fa pensar que aquella esdevingué l'entrada dels carruatges. De fet, les cotes de circulació a l'habitació central d'aquesta nau, eren inferiors que les de la mateixa habitació de la nau annexa. Aquesta nau fou l'única on es va poder documentar la planta primera. Tot i que les últimes reformes d'aquell pis havien alterat les subdivisions internes d'una manera notable, cal pensar que la compartimentació seguia el mateix model que en planta baixa, amb 3 grans habitacions rectangulars. Els murs en aquesta planta devien estar fets amb tàpia, i es devien assentar damunt les arcades de pedra del pis inferior.

Pel que fa a la façana cal fer notar una incidència interessant. La paret de façana del carrer Nou fou l'única estructura que s'aprofità de les finques anteriors. Com que aquelles presentaven una orientació general esbiaixada respecte de l'orientació que marquen el reticulat de les arcades (amb una diferència de 9° oest), la façana de la nau no segueix la mateixa perpendicular que les altres estructures. D'aquesta manera, la paret lateral nord de la nau era més llarga (16,4 m) que la de migjorn (14,6 m), i el vestíbul de l'edifici no presenta una geometria regular.

Finalment s'ha de dir que en aquesta sala de recepció es van localitzar dues sitges. Una, ja localitzada en la fase anterior i que no sabem fins a quin punt va estar en ús en aquest moment. La segona correspon a una petita reforma dins d'aquest mateix horitzó, en la qual es va recreixer el sòl de circulació.

Figura 7. Vista d'algunes de les arcades de la casa pairal

La nau annexa al cos central era la que posteriorment vam anomenar casa 2. Presentava uns 14 m de llargada i una amplada d'entre 6 i 6,5 m. Estava compartimentada en 3 grans habitacions rectangulars, definides a partir de la successió d'arcades, de les quals les dues primeres estaven dividides per la meitat. Aquesta nau també tenia una porta d'accés des del carrer Nou, independent de la principal. Tanmateix, la façana estava enretirada uns dos metres respecte de la nau principal, producte del biaix que presentava aquella.

Pel que fa a l'interior, val a dir que es documentaren dues sitges més, la primera revestida tota amb maons. Pel que fa a l'habitació situada més a llevant, s'hi féu un rebaix important, de forma que tenia una cota de circulació inferior que les dues restants. En aquest espai s'hi disposà una fresquera, de la qual tan sols vam documentar l'entrada.

Finalment, mancava la zona que el separa de l'altre casal documentat, i que fou ocupat per la que hem anomenat casa 3. L'excavació ha provat que en aquesta fase no hi havia construccions en planta baixa. Tanmateix, sí que en algun punt es documentava algun arc. Això ens fa creure que més que un lloc de pas o vial, aquesta zona devia ser una mena de pati lateral de la casa pairal a partir del qual també es podia accedir a les habitacions i estances de la nau annexa.

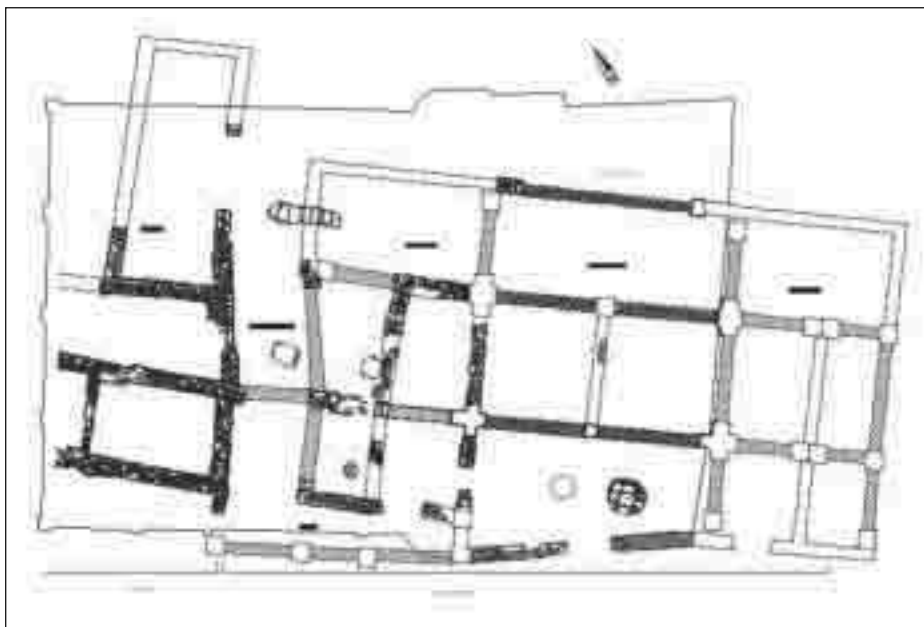
Analitzades les diferents naus documentades i pel que s'observà durant la intervenció, la nau central no només tindria un cos annex per tramuntana, sinó que també n'hi devia haver un segon a la part de migjorn (a l'actual finca núm. 11 del carrer Nou). Si fos així, i en cas que es presentés una certa simetria, ens trobaríem davant un gran casal urbà amb una estructura típicament rural, i fins i tot amb una economia de tipus agrícola. Aquesta esdevindria una casa de 3 cossos (masia catalana) amb dependències annexes, i diferents pisos d'habitació.

Davant d'aquesta realitat hem de manifestar que els propietaris o constructors pertanyien a una capa social alta dins de l'estratificació municipal. No només per les dimensions del casal, sinó per la seva ornamentació i les riqueses materials. La pràctica arqueològica ha permès recuperar enteixinats que decoraven habitacions, ceràmiques importades d'Itàlia, ponderals, o capitells petris amb decoracions geomètriques. Això permet pensar en uns propietaris enriquits, potser a través de l'agricultura, els quals devien ocupar les esferes més altes dins la societat santvicentina dels segles XVII i XVIII.

La casa B. Formaven part d'aquesta casa els murs 256, 257, 258, 411, 414, 785, 786 i 787. Es van poder documentar fins a 15 m de llargada de la finca tot i que és probable que arribés fins als 17,5 m. De totes maneres, aquesta casa va estar fortament afectada per les reformes dels segles posteriors, en les quals es van fer importants rebaixos, i tota l'estratigrafia correspon als segles posteriors. Si bé hem de pensar que tenia una entrada pel carrer Nou, l'únic accés documentat fou una porta lateral, de grans dimensions (3,25 m d'amplada). A banda d'això, en aquesta casa és característica la documentació d'un gran soterrani de 16 m², amb l'entrada lateral a la part septentrional.

4.8. Horitzó VIII (mitjan segle XVIII – mitjan segle XIX)

En aquesta fase es mantenen els dos grans casals del període anterior. Tanmateix, sobretot a la casa pairal es produeixen unes profundes transformacions estructurals, que alteren completament la composició i l'esquelet de l'edifici.

Imatge 8: Planta de les estructures corresponents a aquesta fase amb les hipòtesis de continuïtat

Tot i que hem posat com a inici d'aquest horitzó el marc cronològic de mitjan segle XVIII, sabem que les obres es feren i finalitzaren un xic abans. Tal com es veurà, a la caixa d'una de les tines de vi que es fan hi havia l'any de construcció—1742—, la qual cosa ens marca la data en què finalitzaren aquestes estructures. Ara bé, preferim mantenir un marc més genèric, ja que no sabem si totes les reformes dels dos edificis es van fer amb anterioritat a aquell any. La nova construcció manté bona part de l'estructura antiga, i ara sí, amb una activitat agrícola prou important centrada en la vinya.

L'activitat i la localització de les dues grans cases en aquesta fase s'han de posar en relació amb un document de compravenda del 1798, en el qual Vicenç Nadal venia un casal situat al carrer Nou a Francisco Costa de la Muntanya. En aquesta referència també s'indica l'afrontació per tramuntana, en la qual es diu que llinda amb la fonda propietat del marquès de la Manresana. Sembla evident assimilar aquesta fonda de finals del segle XVIII amb la casa B que nosaltres identificàrem durant la intervenció.

Casal dels Costa de la Muntanya. L'anomenem així perquè és tal com surt a la documentació i és el nom que ens ha arribat als nostres dies. En aquest sentit, desconexem totalment qui era Vicenç Nadal i el temps que fou propietari del casal.

El primer que cal dir d'aquesta casa és que se n'augmentaren les dimensions per llevant, a la zona del carrer del Riu, i que es creà un altre cos adossat. Si bé és possible que en la fase anterior ja existís aquest espai, i que s'utilitzés com un pati o una zona d'horts, és a partir de mitjan segle XVIII que se'n materialitza la definició estructural.

Pel que fa a la nau central, destaca la creació de dues grans tines de vi a l'habitació rectangular situada a llevant i on en la fase anterior suposàvem que hi havia una entrada dels carruatges. Per tant és obvi el canvi en la funció d'aquell espai, que passa a ser un lloc eminentment productiu. Aprofitant aquestes reformes s'anul·là l'arcada que hi devia haver separant la segona de la tercera habitació. Al seu lloc es va bastir una estructura massissa, amb un espai de porta on se situaren unes escales per accedir a la zona de recollida dels líquids. Les dues primeres habitacions de la nau, ara sense compartimentacions excepte un petit envà a la part nord-occidental de la primera, feien funcions de rebedor i distribució. Algunes de les arcades que donaven pas a les naus annexes queden tapiades en aquest moment com podria ser el cas de les que comunicaven amb la finca veïna.

En la nau annexa del casal, es manté l'entrada per ponent després de superar el porxo exterior. La primera de les sales ja no estava compartimentada en aquest moment, i es tancà l'accés per tramuntana, el que significava anul·lar l'arcada i que no hi hagués sortida cap al pati. També es va tapiar una de les dues arcades que donaven pas a la segona sala horitzontal. A partir d'aquest punt és on els canvis estructurals són més importants, ja que quasi totes les estructures s'han de fer de nou, desmuntant totes les arcades que hi havia hagut anteriorment.

Primerament, val a dir que com a conseqüència de la creació de les tines de vi a la nau central, el pas entre els dos cossos havia quedat tancat excepte en la primera estança. Llavors, la superfície de la segona sala de la nau queda reduïda a la meitat, i es crea un gran pati interior a la part septentrional. Aquests dos espais se separaven del de llevant amb un potent mur (UE 183) creat de nou i que amortitzava les estructures anteriors. A la zona de sol ixent també es diferenciaven dues zones. La més propera a la nau central, que podria haver actuat per descarregar els carruatges, donat que estava a una cota molt més baixa, i la zona on hi havia la fresquera, la qual possiblement ja no s'utilitzava i que quedava en una mena de pati exterior. Pel que fa al pati al qual s'accedia des del porxo del carrer Nou, és molt probable que tingués un espai anterior que servís d'abocador d'escombraries, ja que s'hi van documentar dos grans retalls en aquest sentit (UE 694 i 696)

Les dues grans tines permeten pensar en una producció important de vi, estandaritzada i amb uns objectius mercantilistes més enllà de l'autoproveïment. Aquesta activitat s'ha de relacionar amb el context català de segle XVIII en què hi ha un fort augment productiu d'algunes activitats agrícoles, sobretot vi i aiguardent, els quals seran destinats a la comercialització.

Fonda del Marquès de la Manresana. L'anomenem així perquè és tal com surt a la documentació de finals de segle XVIII, i cal pensar que ja hi era amb anterioritat com a tal. Els canvis d'aquesta casa van afectar sobretot la zona del soterrani. Amb la construcció d'una tina a la zona de llevant, aquest espai passa a ser un lloc de tractament del vi i relacionat amb la seva elaboració. A més es va crear un accés nou, amb unes escales enrajolades i una gran porta arquejada. Aquesta estança soterrada devia estar coberta en aquest moment per una volta de maons. Pel que fa a la resta d'estances, la distribució és força semblant a la de la fase anterior, i no s'observen grans reformes en l'esquelet de l'edifici.

4.9. Horitzó IX (mitjan segle XIX - 1920)

Aquesta fase es caracteritza per la compartimentació del casal de la família Costa de la Muntanya. La majoria de canvis se succeeixen a mitjan segle XIX o fins i tot abans. Tanmateix n'hi ha alguns, vinculats amb les activitats econòmiques, que es van produir a l'últim quart del segle XIX. Les tines de vi documentades en la fase anterior, tant les dues del casal com la de la Fonda del Marquès de la Manresana, queden amortitzades just després del període del Sexenni Democràtic (1868-1874).

Pel que fa al casal de la família Costa de la Muntanya, quedà dividit en un mínim de quatre finques. D'una banda, les cases que nosaltres vam identificar com les cases 1, 2 i 3, i de l'altra, la casa que corresponia a la finca veïna del núm. 11 del carrer Nou. En aquest moment les quatre cases tenen evolucions i dinàmiques diferents, cadascuna amb la seva pròpia porta d'accés, i amb els límits ben tapiats. La distribució dels espais no varia massa de la fase anterior, i la diferència rau en el fet que apareixen tot d'estructures d'emmagatzematge tipus dipòsits, fosses sèptiques o pous morts, i paviments enrajolats.

Finalment, en la documentació apareix que pels volts de 1920, la casa de les voltes era propietat de la família Pascual els quals la vengueren al consistori municipal per tal que es pogués construir el futur mercat.

4.10. Horitzó X (1920 - 2003)

Correspon a l'última ocupació del solar intervingut. Pel que fa a la "casa de les voltes", l'any 1920 havia estat venuda a l'Ajuntament santvicentí. Fou enderrocada i al 1928 s'hi construí el mercat. Pel que fa a la casa Reverter, que havia estat la nau principal del casal, va continuar sent propietat d'aquella família fins al 1985, moment en què fou venuda a la família Pascual. Durant tot aquest període la finca va estar subarrendada a altres persones. Una d'aquestes, Sebastià Ribera, donà d'alta l'edifici com a fleca, activitat que s'hi va fer fins als últims estadis. Finalment, l'any 2003, la casa del forn fou adquirida pel consistori municipal.

5. BIBLIOGRAFIA

- BERNI, Piero; REVILLA, Víctor (2007) "Los sellos de las ánforas de producción tarraconense: representaciones y significado". A: LÓPEZ MULLOR, A.; AQUILUÉ, X. (coord.) *La producció i el comerç de les àmfors de la Província Hispania Tarraconensis. Homenatge a Ricard Pascual i Guasch*. Barcelona: Museu d'Arqueologia de Catalunya, p. 95-112. (Monografies; 8)
- CARRERAS, Cèsar; BERNI, Piero (1998) "Producció de vi i àmfors tardanes del NE de la Tarraconense". A: *II Col·loqui Internacional d'Arqueologia Romana. El vi a l'Antiguitat: economia, producció i comerç al mediterrani occidental, Badalona del 6 al 9 del maig de 1998*. Badalona: Museu de Badalona, p. 270-276.

- CARRERAS, Cèsar (2009a) “Preliminars: l’estudi del territori de la colònia i les primeres terrisseries”. A: GUITART, J.; CARRERAS, C. (coord.) *Marques i terrisseries d’àmfores en el Pla de Barcelona*. Barcelona: IEC, p. 9-18.
- CARRERAS, Cèsar (2009b) *Les marques de Sant Vicenç dels Horts*. En premsa
- CASAS, Josep; CASTANYER, Pere; NOLLA, Josep M.; TREMOLEDA, Joaquim (1995) *El món rural d’època romana a Catalunya. L’exemple del nord-est*. Girona: Centre d’Investigacions Arqueològiques. (Sèrie Monogràfica; 15)
- COMAS, Montserrat (1997). *Baetulo. Les marques d’àmfora*. Institut d’Estudis Catalans – Museu de Badalona. Union Académique Internationale - Corpus International des timbres amphoriques. Fascicule 2.
- FOLCH, Joaquim; CARBONELL, Elisenda (1998) “La producció de vi i d’àmfores a la vil·la de Can Feu”. A: *II Col·loqui Internacional d’Arqueologia Romana. El vi a l’Antiguitat: economia, producció i comerç al mediterrani occidental, Badalona del 6 al 9 del maig de 1998*. Badalona: Museu de Badalona, p. 289-293
- GENERA, Margarida; PREVOSTI, Marta (1998) “Restes d’un Torcular a la partida de la Fontjoana (Vinebre, Ribera d’Ebre)”. A: *II Col·loqui Internacional d’Arqueologia Romana. El vi a l’Antiguitat: economia, producció i comerç al mediterrani occidental, Badalona del 6 al 9 del maig de 1998*. Badalona: Museu de Badalona, p. 294-299.
- LÓPEZ, Albert; FIERRO, Xavier; LACUESTA, Raquel (2002) *Les termes romanes de Sant Boi de Llobregat. Pou Comú núm. 3, Col·lecció Carles Martí i Vilà d’Estudis Històrics*. Ajuntament de Sant Boi de Llobregat-Museu de Sant Boi de Llobregat.
- LÓPEZ, Albert; ESTANY, Imma; LACUESTA, Raquel (2005) *Castell de Castelldefels. Arqueologia, Història, Art*. Barcelona: Diputació de Barcelona. (Monografies; 7)
- LÓPEZ, Albert; MARTÍN, Albert. (2007) “Tipologia i datació de les àmfores produïdes a Catalunya”. A: LÓPEZ MULLOR; X. AQUILUÉ (coord.) *La producció i el comerç de les àmfores de la Província Hispania Tarraconensis. Homenatge a Ricard Pascual i Guasch*. Barcelona: Museu d’Arqueologia de Catalunya, p.33-94. (Mono; 8)
- LLEDÓ-BARREDA, Maria (2004): “Cal Reverter (Sant Vicenç dels Horts, Baix Llobregat)”. A: *Actes de les Jornades d’arqueologia i paleontologia 2001. Comarques de Barcelona. Celebrades a la Garriga el 29 i 30 de novembre de 2001*. Barcelona: Servei d’Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, p. 541-544.
- MARÍ, L.; MASCORT, M. T. (1986) “Una instal·lació industrial oleícola d’època romana al municipi de Corbins (Segrià)”. A: *VII Col·loqui internacional d’Arqueologia*. Puigcerdà, p. 267-274.
- MOLIST, Núria (1993) “Cal Reverter (Sant Vicenç dels Horts)”. A: *Anuari d’intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana-antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 88.
- MORERA, Jordi (2008) *Memòria de les intervencions arqueològiques al solar de l’antic mercat de Sant Vicenç dels Horts. Setembre de 2005 - abril de 2006*. Lliurat a l’Àrea de Coneixement i Recerca del Departament de Cultura el març de 2008. Treball inèdit.
- REVILLA, Víctor (1995) *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I aC – III dC)*. Barcelona. (Cuadernos de Arqueología; 8)

- SCIALLANO, M. (2007) “Amphores de Tarraconaise: nouvelles découvertes sur le littoral de Gaule meridionale”. A: LÓPEZ MULLOR, A.; AQUILUÉ, X. (coord.) *La producció i el comerç de les àmfores de la Província Hispania Tarraconensis. Homenatge a Ricard Pascual i Guasch*. Barcelona: Museu d'Arqueologia de Catalunya, p. 353-382.
- TREMOLEDA, Joaquim (2000) *Industria y artesanado cerámico de época romana en el nordeste de Cataluña (época augustea y altoimperial)*. Oxford: British Archaeological Reports. (BAR International Series; 835)